

Beata BELICA

Uniwersytet Warszawski

RELACJE SAUDYJSKO-IRAŃSKIE I UKŁAD SIŁ NA BLISKIM WSCHODZIE

Abstrakt:

W ostatnich latach wzrasta napięcie pomiędzy Iranem a Arabią Saudyjską. Wśród badaczy pojawiło się określenie „nowa” lub „bliskowschodnia” zimna wojna na określenie panującego pomiędzy Teheranem a Rijadem stanu napięcia. Określenie to jest uzasadnione, bowiem obydwa mocarstwa nie są zainteresowane bezpośrednim zaangażowaniem w konflikt zbrojny. Celem opracowania jest opis relacji saudyjsko-irańskich wraz z osadzeniem ich we współczesnym układzie sił w regionie poprzez wskazanie znaczenia dla obu mocarstw poszczególnych konfliktów lokalnych dla budowania ich pozycji regionalnej. Tym samym, praca odpowie na pytanie, czy stosunki między mocarstwami oraz bieżąca sytuacja geopolityczna sprzyjają wybuchowi nowego konfliktu, czy też istniejący spór jest możliwy do zażegnania na relatywnie niskim poziomie intensywności, metodami pokojowymi.

Słowa kluczowe: Arabia Saudyjska, Iran, konflikty zastępcze, Arabska Wiosna.

Płaszczyzny sporów między Iranem a Arabią Saudyjską

Na wzajemną wrogość między Islamską Republiką Iranu a Arabią Saudyjską wpływa wiele czynników, począwszy od religijnych. Arabia Saudyjska i Iran to państwa wyznaniowe, muzułmańskie, które posiadają bogate dziedzictwo i historię w odniesieniu do wartości islamu. Obydwa państwa aspirują do roli przywódcy w regionie islamu, co stanowić może już, samo w sobie, źródło sporów. W kwestiach religijnych istnieją jednak istotne różnice, bowiem, mimo, iż obydwa państwa są muzułmańskie, wskazać trzeba, że Arabia Saudyjska jest państwem sunnickim, w którym dominuje wahhabizm, zaś w Iranie władzę sprawują szyccy duchowni (Belca 2016: 50-51; Rizwan i inni, 2014: 19). Różnice na tym polu w dużym stopniu determinują wzajemne relacje i wpływają na podziały.

Drugim czynnikiem jest poczucie wyższości kulturowej wśród obydwu społeczności. Arabia Saudyjska nie może zaakceptować irańskiej chęci dominacji

Bellca, B., 2018, Relacje saudyjsko-irańskie i układ sił na Bliskim Wschodzie, Przegląd Geopolityczny, 24, s. 101-111.

w regionie, zwłaszcza biorąc pod uwagę swoją dotychczasową pozycję w świecie arabskim – Arabia Saudyjska stanowi bowiem miejsce narodzin języka arabskiego oraz islamu, posiada w swoich granicach także dwa święte meczety – w Mekce i Medynie, wobec których saudyjski monarcha sprawuje funkcję Strażnika Dwóch Świętych Meczetów. Iran zaś powołuje się na swoją spuściznę historyczną oraz odwołanie do perskiej cywilizacji i jej znaczenia dla regionu w przeszłości (Abassy 2010; Hyra 2016: 51). Na te kwestie dodatkowo nakłada się przewaga militarna i ludnościowa Iranu nad Arabią Saudyjską, a także irańskie starania o pozyskanie zdolności do produkcji broni jądrowej. Przedstawione czynniki wpływają na poczucie zagrożenia Arabii Saudyjskiej i państw regionu ze strony Iranu i podsycają wzajemną wrogość. Relacje saudyjsko-irańskie określane są mianem nowej zimnej wojny (Ehteshami 2013: 206).

Stosunki irańsko-saudyjskie po rewolucji islamskiej

Przed 1979 rokiem rywalizacja między Iranem a Arabią Saudyjską przebiegała na poziomie dość niskiej intensywności, kontrolowana była bowiem przez Stany Zjednoczone (Pastusiak 1973). Należy jednak wskazać, że punkty sporne we wzajemnych relacjach istniały i wiązały się z chęcią uzyskania pozycji regionalnego mocarstwa. Przykładem działań, wskazujących na chęć dominowania w regionie, było chociażby zbrojne zajęcie przez Iran już w 1971 roku wysp Mały Tunb i Wielki Tunb, położonych w pobliżu strategicznie istotnej Cieśniny Hormuz. Do 1979 roku zarówno Iran, jak i Arabia Saudyjska, były jednak regionalnymi sojusznikami Stanów Zjednoczonych, co wpływało na niską temperaturę pojawiających się sporów (Dzisiów-Szuszczykiewicz 2014: 182-183; Osiewicz 2009: 69-70).

Rewolucja islamska w Iranie w 1979 roku oraz związane z nią obalenie szacha Rezy Pahlawiego, a następnie objęcie władzy przez ajatollaha Ruhollaha Chomeiniego spowodowały wzrost zaniepokojenia sąsiednich państw, w tym Arabii Saudyjskiej, o możliwość rozlania się rewolucji poza irańskie granice. Dodatkowo, dla saudyjskich władz niepokojąca była krytyka skierowana w ich kierunku ze strony zwolenników rewolucji. Rewolucja zdeterminowała podstawowe zasady prowadzenia polityki zagranicznej przez irańską dyplomację. Do podstawowych zasad należy zaliczyć propagowanie szyickiej interpretacji islamu, ograniczenie zagranicznych wpływów w Iranie, próby eksportu dorobku rewolucji, nieustępliwość wobec USA, kontynuowanie prac w ramach programu atomowego. Mimo, iż już przed 1979 roku Iran posiadał ambicje mocarstwowe, po rewolucji zmieniła się podstawa, która doprowadzić miała do prymatu państwa a regionie: przed 1979 roku irańskie władze zakładały osiągnięcie celu poprzez atrakcyjność militarną oraz gospodarczą, po 1979 roku zmieniły to na atrakcyjność wyznaniową (Osiewicz, op.cit., s. 74-75; Rizwan i inni, op.cit. s. 96). W reakcji na przemiany rewolucyjne saudyjscy duchowni wydali fatwy, w których uznali szyitów za heretyków. Spowodowało to podział społeczności muzułmanów na dwa wrogie obozy. Wrogość pogłębiona została przez nową

Bellca, B., 2018, Relacje saudyjsko-irańskie i układ sił na Bliskim Wschodzie, Przegląd Geopolityczny, 24, s. 101-111.

amerykańską strategię równoważenia wpływów Iranu w regionie poprzez zacieśnianie relacji z Saudami i innymi państwami arabskimi. Relacje pogarszały się w ciągu kolejnych lat, zwłaszcza pod wpływem wojny iracko-irańskiej z lat 1980-1988 oraz zaangażowanie Stanów Zjednoczonych i Arabii Saudyjskiej w konflikt. Wojna spowodowała także wzrost izolacji Iranu na scenie międzynarodowej.

Po 1989 roku prezydenci Islamskiej Republiki Iranu, Ali Akbar Haszemi Rafsandżani oraz Mohammad Chatami, prowadzili politykę zmierzającą do odprężenia we wzajemnych stosunkach irańsko-saudyjskich. Obustronne animozje pogłębiły się jednak w 2005 roku, kiedy na funkcję prezydenta Islamskiej Republiki Iranu wybrany został Mahmud Ahmadineżad, zaś w Arabii Saudyjskiej tron objął król Abdullah. Okres po 2005 roku stanowił także czas bardzo niespokojny dla regionu Bliskiego Wschodu, co nie sprzyjało ociepleniu wzajemnych relacji między wrogimi mocarstwami (Czulda 2016:343). Wśród wydarzeń istotnych w punktu widzenia stabilności i bezpieczeństwa regionu należy wymienić m. in. II wojnę libańską i wzrost pozycji Hezbollahu, zabójstwo premiera Libanu Rafika Haririego oraz skutki amerykańskiej inwazji na Irak i ustanowienia szyickiego rządu w Iranie. Również Arabska Wiosna z 2011 roku pogłębiła animozje pomiędzy państwami regionu oraz opisywanymi mocarstwami. Nadzieją na ustabilizowanie wzajemnych relacji wydawała się zmiana na stanowisku prezydenta Iranu w 2013 roku. Wówczas radykalnego Mahmuda Ahmadineżada zastąpił Hassan Rouhani, który deklarował znacząco łagodniejsze podejście do polityki zagranicznej. Wyrazem dobrej woli przywódców w kwestii uregulowania stosunków z Iranem jest porozumienie genewskie z listopada 2013 roku między Iranem a grupą P5+1 (w skład grupy wchodzi pięcioro stałych członków Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych i Republika Federalna Niemiec). Porozumienie traktowane było przez scenę międzynarodową jako krok w stronę normalizacji relacji irańsko-saudyjskich oraz eliminacji wzajemnego zagrożenia występującego w regionie. Przez Arabię Saudyjską i jej władze było jednak postrzegane jako zdrada sojuszu łączącego ją ze Stanami Zjednoczonymi. Obydwa państwa postrzegają zatem niedawno zaistniałe zdarzenia w regionie jako zagrożenie, w obydwu państwach wciąż żywe są także wspomnienia dotyczące dawnych stosunków i panujących w nich napięć.

Zaangażowanie obu mocarstw w konflikty i spory w regionie

Na regionalny kontekst pozycji obu mocarstw wpłynęła w dużym stopniu Arabska Wiosna, która spowodowała upadek władz w państwach istotnych dla Iranu oraz Arabii Saudyjskiej. Zaostrzenie rywalizacji pomiędzy mocarstwami nastąpiło m. in. w Egipcie, Bahrajnie, Syrii, Jemenie, Libanie oraz w Iraku. Przemiany wpłynęły na układ sił w regionie, wywołały więc konieczność podjęcia określonych działań przez podmioty zainteresowane utrzymaniem swej dotychczasowej pozycji. Należy także wskazać na odmienną

Belica, B., 2018, Relacje saudyjsko-irańskie i układ sił na Bliskim Wschodzie, Przegląd Geopolityczny, 24, s. 101-111.

od zachodniej percepcję zdarzeń, które nastąpiły w państwach regionu w wyniku Arabskiej Wiosny. Iran i Arabia Saudyjska, w przeciwieństwie do świata zachodniego, nie postrzegały regionalnych protestów jako szansy na zaprowadzenie demokratycznych reform w regionie. Dla Arabii Saudyjskiej przemiany stanowiły zagrożenie dla stabilności i bezpieczeństwa narodowego; Iran zaś postrzegał destabilizację jako szansę na wzmocnienie własnej pozycji. W przypadku wpływu Arabskiej Wiosny na bezpieczeństwo narodowe Arabii Saudyjskiej istotne jest wskazanie, że państwo to w około 90% zamieszkują sunnici. Istnieje jednak, istotna pod względem wielkości, mniejszość szyicka (2 mln osób, 10% ludności Arabii Saudyjskiej), której aktywizacji w ramach protestów obawiała się Arabia Saudyjska (Belica, op.cit., s. 50; Dzisiów-Szuszczukiewicz, op.cit., s. 186). Dominującym nurtem w Arabii Saudyjskiej jest wahhabizm, który zabrania przeciwstawiania się ziemskim przywódcom politycznym, tym samym to szyici byli jedyną grupą, która mogła doprowadzić do wybuchu niezadowolenia społecznego skierowanego przeciw władzy. Szyici są bowiem mniejszością, która w Arabii Saudyjskiej jest dyskryminowana pod względem zarówno ekonomicznym, jak i politycznym. Na to nakłada się duże rozwarstwienie społeczne – pomimo wysokiego poziomu PKB zauważyć należy, że jest ono zawyżane przez najbogatszych mieszkańców, istnieje zaś duża grupa ludzi, zwłaszcza młodych, którzy pozostają bezrobotni bądź pracują za bardzo niewysokie stawki. Średnia wieku przywódców państwowych wynosi ok. 65 lat, co nie odzwierciedla młodej struktury demograficznej saudyjskiego społeczeństwa. Tym samym można wskazać, że to religijny konserwatyzm pozwala utrzymać się monarchii przy władzy w niezmienionej formie (Pohl 2014: 145).

Ponadto, szyici – grupa dyskryminowana w ramach społeczeństwa saudyjskiego – zamieszkują wschodnią część kraju (Wschodnią Prowincję, Al-Hasa), zasobną w ropę naftową. Wzrost niezadowolenia z ich strony może wpłynąć na stabilność monarchii, poprzez wzrost tendencji separatystycznych, zmierzających do zjednoczenia z szyitami z sąsiednich krajów. W tych okolicznościach saudyjski król Abdullah II przeznaczył 36 miliardów dolarów, by uspokoić niepokoje grup gorzej sytuowanych i zaspokoić ich potrzeby socjalne (Gause 2011: 6; Pohl, op.cit. s. 146). Niemniej jednak, saudyjskie aspiracje do odgrywania przywódczej roli w regionie powodują, że saudyjskie władze w prowadzonej polityce odnoszą się nie tylko do sytuacji wewnętrznej, ale również kształtować sytuację w swym najbliższym otoczeniu. Z uwagi na powyższe uwarunkowania wewnętrzne oraz powiązania z poszczególnymi państwami regionu, władze saudyjskie odmiennie oceniały wydarzenia Arabskiej Wiosny w poszczególnych krajach – warto jednak zauważyć, że łagodniej oceniały wydarzenia za granicą niż protesty wewnątrz kraju.

Stosunki Iranu i Arabii Saudyjskiej z Syrią, Bahrajnem, Jemenem, Egiptem i Libanem

W Syrii istotny wpływ na przebieg rywalizacji saudyjsko-irańskiej ma struktura ludności. 74% mieszkańców stanowią tam sunnici, zaś 16% - szyici (w tym druzowie i alawici). Po objęciu władzy przez Hafiza Assada w 1970 roku, u władzy znaleźli się alawici. Znaczna większość sunnicka stała się wówczas grupą dyskryminowaną przez znajdującą się u władzy mniejszość szyicką. Od tego czasu państwo było sprzymierzone z Iranem, który, z biegiem czasu, stawał się coraz bardziej skłócony z zachodem (Baghishadbad 2016:130-132). Dlatego też, protesty Arabskiej Wiosny, które wybuchły w Syrii w 2011 roku, były dla Arabii Saudyjskiej szansą na osłabienie sojuszu syryjsko-irańskiego oraz wymianę władz. Odsunięcie alawitów od władzy w Syrii oznaczałoby jednocześnie osłabienie irańskich wpływów w Libanie oraz Palestynie. Iran bowiem, poprzez syryjskie władze wspierał Hamas i Hezbollah (Pohl, op.cit., s. 149).

W kwietniu 2011 roku saudyjscy przywódcy odwołali swojego ambasadora z Damaszku oraz wezwali syryjskie władze do zaprzestania rozlewu krwi. Jednocześnie, opowiadali się za sankcjami dla Syrii, m. in. poprzez zawieszenie jej w prawach członka Ligi Arabskiej. Wraz z Katarą i Turcją, Arabia Saudyjska wspierała rebeliantów z Wolnej Armii Syryjskiej. Dodatkowym czynnikiem, mobilizującym Arabię Saudyjską do opowiedzenia się po stronie Wolnej Armii Syryjskiej był wzrost znaczenia Państwa Islamskiego, które stanowiło zagrożenie dla królestwa Saudów (Gambhir, 2015). Zauważyć trzeba, że w przypadku zaangażowania w Syrii, Arabia Saudyjska zdecydowała się zaryzykować swoją regionalną pozycję. W przypadku obalenia władz uzyskalaby bowiem możliwość ukształtowania sytuacji w Syrii zgodnie z własnymi interesami, jednakże, w przypadku utrzymania się Baszara Assada u władzy doszłoby do wzmocnienia roli Iranu w regionie oraz do znacznego pogorszenia stosunków z syryjskimi władzami.

Kolejnym polem rywalizacji Arabii Saudyjskiej i Iranu w regionie jest **Bahrajn**. Stanowi on 1,2 milionowe państwo wyspiarskie, którego społeczność jest bardzo zróżnicowana. Połowę stanowi miejscowe społeczeństwo, zaś resztę – pracownicy napływowi (Pohl, op.cit., s. 150). 25% mieszkańców stanowią sunnici, 45% - szyici, zaś 30% - chrześcijanie i wyznawcy innych religii. Kraj znajduje się pod rządami sunnitów, posiada również sojusz z Arabią Saudyjską. Podobnie jak w przypadku Syrii, zauważyć należy polityczną dominację mniejszości religijnej (Downs 2012: 211). Z powodu uwarunkowań religijnych, jak i politycznych, Arabia Saudyjska obawiała się wzrostu niezadowolenia i wybuchu protestów ze strony bahrajńskich szyitów. Zmiana układu sił politycznych w Bahrajnie wpływałaby bowiem na regionalne sojusze – władze w stolicy Bahrajnu – Manamie z pewnością zaczęłyby szukać nowych sojuszy, zaś naturalnym sojusznikiem nowych władz stałby się szyicki Iran. Ponadto, zaistniałby podatny grunt do wybuchu szyickich protestów w Arabii Saudyjskiej,

Bellca, B., 2018, Relacje saudyjsko-irańskie i układ sił na Bliskim Wschodzie, Przegląd Geopolityczny, 24, s. 101-111.

co nie jest korzystne z punktu widzenia saudyjskiej monarchii (Downs, op.cit., s. 150-151). Dlatego też, władze Arabii Saudyjskiej starają się wspomóc bahrajńskie władze w utrzymaniu porządku i bezpieczeństwa w kraju. Sytuacja tam wpływa bowiem także na stabilność Arabii Saudyjskiej. Gdy w lutym 2011 roku w Manamie wybuchły protesty, władze Bahrajnu staraly się je spacyfikować, jednak nie posiadały wystarczających sił, by to uczynić. W wyniku prośby, skierowanej do Rady Współpracy Państw Zatoki, Arabia Saudyjska i Zjednoczone Emiraty Arabskie skierowały do Bahrajnu odpowiednio 1000 żołnierzy wyposażonych w wozy bojowe oraz 500 policjantów. Zauważalna jest różnica w reakcji obu rywalizujących mocarstw wobec kryzysu w Bahrajnie. O ile Arabia Saudyjska zaangażowała się militarnie po stronie sunnickich władz, o tyle Iran wspierał szyitów jedynie poprzez nawoływanie Rady Współpracy Państw Zatoki i sił Tarczy Półwyspu (sił zbrojnych Rady Współpracy Państw Zatoki) do wycofania się z Bahrajnu (Pohl, op.cit., s. 151).

W przypadku zaangażowania saudyjskiego i irańskiego w **Jemenie**, sytuacja jest odmienna od pozostałych, opisanych wcześniej państw. Przed wybuchem Arabskiej Wiosny, Arabia Saudyjska starała się utrzymać dobre stosunki z szyickim prezydentem Alim Abd Allahem Salehem, który gwarantował stabilność państwa. Wybuch Arabskiej Wiosny spowodował jednak uwydatnienie wszystkich problemów, z którymi borykało się to państwo. Na znaczeniu zyskało wspierane przez Iran szyickie plemię Houti, które chciało wprowadzenia państwa religijnego, wzrosła także pozycja al-Qaidy Półwyspu Arabskiego, a w południowo-wschodniej części kraju ujawniły się tendencje separatystyczne. W ofensywę przeciwko plemieniu Houti Arabia Saudyjska angażowała się od 2009 roku, podczas gdy ofensywa władz jemeńskich trwała zaś już od 2004 roku (Salisbury 2015: 9-10). Wybuch Arabskiej Wiosny i wydarzenia, które w związku z tym nastąpiły w Jemenie spowodowały, że władze saudyjskie podjęły decyzję o zintensyfikowaniu działań w tym kraju. Tym samym, protesty Arabskiej Wiosny w Jemenie oznaczać mogły nie tylko destabilizację Jemenu, ale także całego Półwyspu Arabskiego. Spowodowało to niepokój ze strony Arabii Saudyjskiej. Chciała ona, by zmiana władzy nastąpiła jednak bez rozlewu krwi. Dlatego też wzywała prezydenta Saleha do ustąpienia oraz przekazania władzy. Nastąpiło to 27 lutego 2012 roku, kiedy rządy objął zastępca Saleha - Abd Rabbu Mansur al-Hadi.

Przekazanie władzy nie uspokoiło jednak sytuacji w kraju, bowiem do ofensywy przystąpili Houti, którzy szybko odnieśli sukcesy. Przyczyniło się do tego przede wszystkim wsparcie płynące ze strony Iranu. Były prezydent, Saleh, po utracie władzy zawarł z przywódcami plemienia porozumienie, na mocy którego zachował on wpływy w armii jemeńskiej. Zmusiła ona nowego przywódcę Abd Rabbu Mansur al-Hadię do ucieczki z kraju (Hyra, op.cit. s. 56).

Sytuacja w Jemenie jest niezwykle istotna dla Arabii Saudyjskiej, na co wpływa przede wszystkim bliskie sąsiedztwo tych państw. Ponadto, w

przypadku osłabienia wpływów saudyjskich w Jemenie wzmocni się tam pozycja Iranu, który będzie posiadał bezpośredni przyczółek przy granicy z Arabią Saudyjską. Sytuacja społeczno-gospodarcza czyni z Jemenu atrakcyjne terytorium do prowadzenia konfliktu zastępczego między Iranem a Arabią Saudyjską. Zagrożenie z tym związane dotyczy zarówno kwestii naruszenia terytorium, jak też kwestii *stricto* gospodarczych, istotnych dla Saudów, bowiem silne plemię Houti byłoby w stanie zablokować cieśninę Bab al-Mandab, przez którą wiodą liczne szlaki handlowe (O'Driscoll 2017; Fraihat 2016). Z tych, istotnych w punktu widzenia szeroko pojętego bezpieczeństwa Arabii Saudyjskiej, powodów, władze saudyjskie zdecydowały się na dokonanie szeregu nalotów na pozycje Houti.

Kolejnym polem rywalizacji regionalnej jest **Egipt**. Władze saudyjskie aż do czasu wybuchu Arabskiej Wiosny związane były silnym sojuszem z prezydentem Egiptu, Hosnim Mubarakiem. Sojusz ten miał równoważyć regionalne wpływy Iranu. Arabska wiosna i obalenie dotychczasowych egipskich władz spowodowały, że Saudowie musieli nawiązać relacje z nowymi władzami – w tym można zatem upatrywać przyczyn pomocy dla nowych egipskich władz ze strony Arabii Saudyjskiej. Niemniej jednak, egipsko-saudyjski sojusz uległ ochłodzeniu na skutek objęcia władzy przez Bractwo Muzułmańskie. Dlatego też, władze w Arabii Saudyjskiej przyjęły z zadowoleniem wiadomość o przewrocie wojskowym w Egipcie i ponownym objęciu władzy przez armię na czele z generałem Abd al-Fattah as-Sisi (Dzisiów-Szuszczykiewicz, op.cit., s. 187-188).

Oslabienie władz saudyjskich w Egipcie starały się wykorzystać władze Iranu, które dotychczas nie utrzymywały relacji dyplomatycznych w Egipcie. Po obaleniu Hosniego Mubaraka wojskowe władze Egiptu nie zamierzały zmieniać polityki zagranicznej państwa, dlatego też istniała szansa na poprawę stosunków egipsko-irańskich. Obydwa państwa uświadomiły sobie wagę wzajemnej współpracy, zwłaszcza w dziedzinie bezpieczeństwa. Animoszje nastąpiły jednak na polu konfliktu w Syrii, gdyż egipskie władze wspierały opozycję Baszara Assada, oraz na polu utrzymywania relacji z Izraelem. Dla Iranu przewrót wojskowy generała Abd al-Fattah as-Sisi stanowił porażkę polityki regionalnej. Mimo pojawiających się różnic, egipskie władze wciąż stanowiły potencjalnego sojusznika.

Liban jest państwem, w którym od już lat toczy się konflikt zastępczy między Iranem a Arabią Saudyjską. Nasilenie konfliktu w Syrii spowodowało wzrost zmagania o supremację między mocarstwami (*tug of war*). Irańskie wpływy w Libanie były silne od czasu rewolucji islamskiej w Iranie. Wzrosły ponadto po 1982 roku, kiedy Iran rozmieścił swoje siły, wspierając szyitów wobec izraelskiego ataku w Dolinie Bekaa w czasie I wojny libańskiej. Iran wspierał siły szyickie zarówno militarnie, jak i finansowo, stał się siłą napędową Hezbollahu i do chwili obecnej jego wpływy w Libanie pozostają silne (Salloukh 2013, s. 35).

Bellca, B., 2018, Relacje saudyjsko-irańskie i układ sił na Bliskim Wschodzie, Przegląd Geopolityczny, 24, s. 101-111.

Stosunki libańsko-saudyjskie pozostają zaś napięte. Tym samym, sytuacja tam panująca stanowi swego rodzaju barometr, odzwierciedlający sytuację w regionie. Po 2011 roku – po upadku libańskiego rządu Saada Haririego i utworzeniu rządu przez Nadżiba Mikatiego wpływy saudyjskie w Libanie zmalały całkowicie. Wybuch konfliktu w Syrii w 2011 roku spowodował jednak, że saudyjskie władze podjęły decyzję o wzmocnieniu swojej pozycji w Libanie (Dzisiów-Szuszczukiewicz, op.cit., s. 198).

Saudyjskie władze starały się, poprzez przewodniczącego libańskiego parlamentu Nabiha Berriego (będącego jednocześnie przewodniczącym drugiej po Hezbollahu, szyickiej partii w Libanie) znaleźć kanały komunikacji między szyitami i sunnitami i doprowadzić do pojednania politycznego partii sunnickich i szyickich. Jednocześnie jednak, po zadeklarowaniu wsparcia Hezbollahu dla reżimu Baszara Assada saudyjskie władze wzmogły propagandę w celu wskazywania Hezbollahu jako największego wroga, sprzymierzonego z Iranem. Zatem, równocześnie z działaniami koncyliacyjnymi, Arabia Saudyjska zmierzała do wzmożenia wrogości i napięcia, m. in. przekazując libańskiej armii 3 mln dolarów na działania zmierzające do przeciwstawienia się Iranowi (ibidem, s. 199).

Znamienny jest także ostatni wzrost napięcia i rezygnacja Saada Haririego z funkcji premiera w dniu 4 listopada 2017 roku. Stwierdził on, że obecna sytuacja w regionie przypomina tę z 2005 roku, gdy doszło do zabójstwa premiera Rafika Haririego (ojca Saada Haririego). Dymisja nastąpiła podczas wizyty w Arabii Saudyjskiej. Saad Hariri stwierdził wówczas, że Iran sieje niepokój i chaos w regionie¹. Ostatnio Hariri zapowiedział, że jest w stanie wrócić do polityki pod warunkiem nieangażowania się Hezbollahu w regionalne konflikty. Wskazuje się jednak, że dymisja oraz niedawna deklaracja były działaniem wymuszonym w celu osłabienia wpływów Teheranu. Nie sprzyja to uspokojeniu sytuacji i grozi wzmożeniem konfliktu, tym bardziej, że Prezydent Libanu, Michel Aoun, sugerował 13 listopada 2017 roku, że wolność premiera Haririego jest ograniczona, sugerując, że został on porwany.

Przejawem wzmożenia konfliktu i wzrostu wrogości między państwami, są ostatnie działania w regionie, m. in. atak rakieta balistyczną na lotnisko w Rijadzie ze strony Jemenu. Władze saudyjskie sugerowały, że jest to działanie inspirowane przez Iran i zapowiedziały odwet. Saudyjski książę Mansour bin Muqrin zginął w katastrofie śmigłowca na południu kraju, w pobliżu granicy z Jemenem. Był to członek dynastii bardzo niewygodny dla rządzących. Został zastąpiony, jako Książę Tronu, przez Muhammada bin Salmana, który jest jednocześnie wicepremierem i ministrem obrony². Śmierć byłego następcy tronu nastąpiła w czasie, kiedy w Arabii Saudyjskiej nastąpiły czystki polityczne i

---

¹ https://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiata,2/liban-premier-podal-sie-do-dymisji-w-obawie-o-swe-zycie,7872_96.html/ (dostęp: 30.12.2017).

² <http://www.defence24.pl/693449,arabia-saudyjska-dymisje-aresztowania-kryzys-wojna-analiza/> (dostęp: 30.12.2017).

Belica, B., 2018, Relacje saudyjsko-irańskie i układ sił na Bliskim Wschodzie, Przegląd Geopolityczny, 24, s. 101-111.

szereg aresztowań pod pretekstem walki z korupcją. Wskazywano przy tym, że celem jest modernizacja islamu przez saudyjskie władze w zgodzie z programem reform „wizja 2030”.

*

*

*

Należy zauważyć, że zarówno Iran, jak i Arabia Saudyjska, od wielu lat aspirują do pozycji mocarstwa regionalnego na Bliskim Wschodzie. Swoje aspiracje argumentują szeregiem czynników o charakterze historycznym i kulturowym, dodając argumenty gospodarcze oraz militarne. Państwa te, chcąc uzyskać wpływy w regionie i nie doprowadzić do otwartej wojny, angażują się w konflikty zastępcze w państwach sąsiednich. Wzrost wzajemnej wrogości zauważalny jest w wydarzeniach, jakie miały miejsce w Arabii Saudyjskiej w ostatnich dwóch latach, które zapowiadają możliwość wzrostu niepokojów w regionie.

Obecnie Bliski Wschód znajduje się o wiele bliżej wybuchu konfliktu zbrojnego niż podczas protestów Arabskiej Wiosny w 2011 roku. Niepokoje, które wówczas wybuchły, zmieniły swój charakter, gdyż w krótkim czasie przewagę wśród protestujących uzyskiwały siły o charakterze religijnym i fundamentalistycznym. W ramach przyszłych konfliktów zbrojnych należy prognozować, że zarówno Arabia Saudyjska, jak też Iran, będą angażowały się w konflikty, prowadząc konflikty zastępcze w dużo większej skali niż dotychczas. Na zwiększenie skali zaangażowania może wpłynąć m. in. zdjęcie sankcji ekonomicznych z Iranu. Na podstawie porównania sił armii obu mocarstw można jednak założyć, że ani Iran, ani Arabia Saudyjska nie zaryzykują bezpośredniego starcia zbrojnego. Gdyby do takiego doszło, przeniosłoby ono poziom konfliktów zbrojnych w regionie do stanu niebezpiecznego dla rozwoju sytuacji w skali świata.

Literatura

- Abassy, M., 2010, *Irańska inteligencja w XIX wieku i Rewolucja Konstytucyjna (1905-1911)*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków.
- Baghishadbad, A., 2016, *The Impact of The Syria's Crisis on The Rivalry between Iran and Saudi Arabia in The Region: Iran's Point of View*, Journal of Global Studies, vol. 6-7.
- Belica, B., 2016, *Wpływ zróżnicowania religijnego na stabilizację sytuacji w regionie Bliskiego Wschodu*, [w:] *Religia i etyka jako interdyscyplinarny czynnik oddziaływania w relacjach międzynarodowych*, K. Warchałowski, M. Osuchowska (red.), Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Wyszyńskiego, Warszawa.

Belca, B., 2018, Relacje saudyjsko-irańskie i układ sił na Bliskim Wschodzie, Przegląd Geopolityczny, 24, s. 101-111.

- Czulda, R., 2016, *The Struggle of Iran and Saudi Arabia over Iraq*, [w:] *Panorama of Global Security Environment 2015 - 2016*, P. Bátor, R. Ondrejcsák (red.), Strategic Policy Institute, Bratislava.
- Długosz, Z., 2015, *Sytuacja ludnościowa w krajach muzułmańskich w świetle wybranych parametrów demograficznych*, *Przegląd Geopolityczny*, 13, s. 65-78.
- Downs, K., 2012, *A Theoretical Analysis of the Saudi-Iranian Rivalry in Bahrain*, *Journal of Politics and International Studies*, vol. 8.
- Dzisiów-Szuszczykiewicz, A., 2014, *Bliskowschodnia „zimna wojna” czyli saudyjsko-irańska rywalizacja w regionie w obliczu „Arabskiej Wiosny”*, *Bezpieczeństwo Narodowe*, nr II.
- Ehteshami, A., 2013, *Dynamics of Change in the Persian Gulf Political Economy, War and Revolution*, Routledge, London & New York.
- Fraihat, I., 2016, *Unfinished Revolutions: Yemen, Libya, and Tunisia after the Arab Spring. A Comparative Research Study Aiming to Understand Post-Revolution Transitions to Peace and Reconciliation*, Yale University Press, New Haven.
- Gambhir, H., 2015, *The ISIS Regional Strategy for Yemen and Saudi Arabia*, Institute for the Study of War, Washington 2015, <http://www.understandingwar.org> (dostęp: 30.12. 2017).
- Gause, F. G., 2011, *Saudi Arabia in the New Middle East*, Council on Foreign Relations Press, New York.
- Gwiazda, A., 2018, *Nieskuteczna izolacja gospodarczo-polityczna Kataru*, *Przegląd Geopolityczny*, 23, s. 180-189.
- Hyra, M., 2015, *Polityka zagraniczna Królestwa Arabii Saudyjskiej*, *Przegląd Geopolityczny*, 13, s. 121-136.
- Hyra, M., 2016, *Zaangażowanie Arabii Saudyjskiej w aktualne konflikty zbrojne na Bliskim Wschodzie - przyczyny i perspektywy*, *Przegląd Geopolityczny*, t. 17, s. 50-62.
- Michalik, D., 2014, *Układ sił na Bliskim Wschodzie. Kluczowi aktorzy konfliktu syryjskiego*, *Przegląd Geopolityczny*, 8, s. 49-62.
- O'Driscoll, D., 2017, *Violent Extremism and Terrorism in Yemen*, The K4D Helpdesk Report, Manchester.
- Osiewicz, P., 2009, *Iran jako mocarstwo regionalne na Bliskim Wschodzie przed i po rewolucji z 1979 roku*, [w:] A. Dzisiów-Szuszczykiewicz (red.), *Iran – 30 lat po rewolucji*, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa.
- Pastusiak, L., 1973, *Interesy USA na Bliskim Wschodzie*, Wyd. Iskry, Warszawa.
- Pohl, A., 2014, *Arabia Saudyjska wobec Arabskiej Wiosny*, *Przegląd Politologiczny*, nr 1.
- Rizwan, M., Arshid, M., Waqar, M., Iram, S., 2014, *From Rivalry to Nowhere: A Story of Iran-Saudi Ties*, *Journal of Humanities and Social Science*, vol. 19, no. 9.
- Salisbury, P., 2015, *Yemen and the Saudi-Iranian 'Cold War'*, Chatham House Research Paper.

Belca, B., 2018, Relacje saudyjsko-irańskie i układ sił na Bliskim Wschodzie, Przegląd Geopolityczny, 24, s. 101-111.

Salloukh, B. F., 2013, *The Arab Uprisings and the Geopolitics of the Middle East*, The International Spectator, vol. 48, no. 2.

Wilczyński, P. L., 2016, *Uzbrojenie armii państw muzułmańskich i ich przemysł zbrojeniowy. Część II – Azja i Balkany*, Przegląd Geopolityczny, 17, s. 100-132.

Saudi-Iranian relations and balance of power in the Middle East

In recent years, tension has grown between Iran and Saudi Arabia. Among the researchers appeared the term "new" or "cold" war to describe the state of tension prevailing between Tehran and Riyadh. This term is justified because both powers are not interested in direct involvement in armed conflict. The aim of the study is to describe the Saudi-Iranian relations along with embedding them in the present-day balance of power in the region by indicating the significance for both powers of individual local conflicts for building their regional position. Thus, the work will answer the question whether relations between the great powers and the current geopolitical situation are conducive to the outbreak of a new conflict, or whether the existing dispute can be resolved at a relatively low level of intensity, by means of peaceful methods.

Key words: Saudi Arabia, Iran, Middle East, proxy wars, Arab Spring.